

А.Г. Тарасенко
старший викладач кафедри фундаментальних економічних дисциплін
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ НАЦІЇ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ

По мірі розвитку соціально орієнтованої економіки і глобальних конкурентних процесів досягнення високої конкурентоспроможності стає основним завданням не тільки економічного, але й соціального життя. У сучасних умовах в основі конкурентоспроможності країни лежить її здатність забезпечити стає економічне зростання та соціально-економічний розвиток, що визначається інституціональними можливостями нації.

Це означає, що критеріями конкурентоспроможності і соціально-економічної розвиненості у XXI столітті стають соціально-економічні показники, які суттєво відрізняються від традиційних і усталених показників XX століття, а саме - інституціональні складові національного багатства, визначальне місце серед яких належить соціальному капіталу нації. Світовий досвід засвідчує, що ті країни, які досягають найбільш високих соціально-економічних показників, завжди володіють високорозвинутим соціальним капіталом.

Методологічно в основі концепції соціального капіталу нації лежить теза видатного німецького економіста XIX ст., засновника «історичної школи» Ф. Ліста, згідно з якою здатність нації до створення багатства важливіша за саме багатство. Саме ця здатність та її соціально-історичні чинники є основою вчення Ліста про продуктивні сили. Соціальний капітал нації і складає ту фундаментальну інституціональну складову частину її продуктивних сил, яка характеризує здатність нації до створення багатства, і є одним із самих важливих чинників її економічної конкурентоспроможності.

Соціальний капітал нації – це накопичений та збережений у процесі суспільного історичного розвитку набір взаємопов'язаних інститутів

формального та неформального характеру, які забезпечують умови для ефективного економічного зростання та соціально-економічного розвитку.

З точки зору поширювального підходу до соціального капіталу нації відносять соціальну інфраструктуру суспільства в широкому розумінні – соціально-економічний устрій та систему політичних і економічних інституцій, право, систему судочинства, культурні цінності, історичні традиції, звичаї, релігію, моральні норми та правила, всі види міжособистісних відносини, завдяки яким функціонує суспільство, ментальні особливості різних націй.

Якість соціального капіталу нації визначається особливістю моделі її інституціонального середовища, яка відображає рівень розвитку економіки, науки, соціальні, культурні, ментальні, історичні особливості.

Загалом, соціальний капітал суспільства слід розглядати як одну із ключових фундаментальних причин соціально-економічного розвитку і відмінностей між країнами у функціонуванні економіки. Адже різні варіанти соціальної організації у їх конкретно-історичній та національній формах можуть виявитися сприятливими чи, навпаки, протипоказаними для визначених економічних моделей.

Соціальний капітал впливає на стимули економічної системи до винахідництва та інновацій, до ефективного розподілу ресурсів та організації виробництва, зменшення трансакційних витрат на ринках товарів та ресурсів, до створення ефективної юридичної системи для контролю за виконанням угод, до визначення та захисту прав власності, до формування соціально орієнтованої ринкової економіки.

Серцевину соціального капіталу становлять морально-етичні та ціннісно-об'єднуючі фактори – соціально-економічні інститути, відносини, цінності та норми, на яких базуються гармонійні суспільні стосунки і які є дуже важливими для досягнення соціально-економічного розвитку.

Експерти Світового банку небезпідставно вважають, що чим вищий рівень соціальної згуртованості населення в країні, тим більший ступінь політичного маневру має влада для проведення болючих реформ. Дуже

важливим чинником соціальної згуртованості є якість політичного лідерства, наявність національної ідеї. Ступінь соціальної згуртованості визначає розвиток всіх національних інститутів. Там, де члени суспільства слабо довіряють один одному, не мають єдиної системи соціальних цінностей та моральних норм, не займають активної громадянської позиції і де існує значне дохідна та майнова нерівність, якість соціального капіталу є дуже низькою.

Одним із основних критеріїв якості соціального капіталу нації ми вважаємо ступінь невідповідності між формальними і неформальними нормами соціально-економічної поведінки в даному суспільстві (між т. зв. «вітринними» та «тіньовими» цінностями), оскільки саме цей критерій, як правило, визначає рівень ефективності ринкових механізмів економіки, реалізації принципу соціальної справедливості, майнової нерівності та нерівності в доходах, корупції та бюрократизації, рівня розвитку тіньової економіки, соціальної довіри та солідарності, підконтрольності суспільству та прозорості функціонування державних владних інституцій, економічної злочинності, шахрайства, опортуністичної поведінки, визнання і дотримання визначених суспільних норм, правил, стандартів моралі, особистої гідності людини, рівня здійснення нею своїх соціально-економічних громадянських прав і свобод загалом, а отже, конкурентоспроможності економіки на світовому рівні.

На превеликий жаль, Україна відноситься до суспільств, які характеризуються низькою якістю соціального капіталу, що критично впливає на стан її економіки та соціального розвитку. Адже найбільш проблемні для бізнесу інституціональні чинники (корупція, тінізація економіки, неефективна державна бюрократія, податкова система, слабкий захист прав власності тощо) явно домінують над суто економічними. При цьому вітчизняні і зарубіжні дослідники характеризують Україну як рентоорієнтоване суспільство, оскільки саме політична та економічна рента, а не дохід, отримуваний за рахунок підвищення продуктивності, переважно є джерелом доходів владних та олігархічних прошарків суспільства.

